

XVII. ÁLTALÁNOS ÚTMUTATÓ

Az egyházban a történelem folyamán kialakultak bizonyos szokások, amelyek jellemzők az egyház istentiszteleti életére: istentiszteleti rendjére, helyére, idejére, kifejező eszközeire, éneklésmódjára és magatartására. Ezek a szokások és formák az idők folyamán változtak és még változnak, felekezetek, népi határok, földrajzi területek szerint részben egyeznek, részben eltérnek, de az istentiszteleti élet külső rendjét alkotják. Helyes értékelésükre és alkalmazásukra útmutatásul szolgál a következő három szempont.

1. Az istentiszteleti élet külső rendje eszközi jelentőségű: a gyülekezet közös igehallgatását, szentségvételeit és imádkozását szolgálja. Ezért nem válhat fő kérdéssé. Arra sincs szükség, hogy mindenütt és mindenkor azonos és egységes legyen. Az egyház egysége Krisztusban van, nem a szertartások egységében. Ez az agenda is többféle lehetőséget ad a gyülekezeteknek, hogy az eltérő helyzetekhez és lehetőségekhez alkalmazkodhassanak.

2. Az istentiszteleti élet külső rendjének eszközi jelentőségéből következik, hogy mint eszköznek a gyülekezet épülését kell szolgálnia. A gyülekezet épülése és részvétele érdekében van szükség a külső rend egy bizonyos állandóságára és egységére. Ennek az állandóságnak és egységnek nem kell merevnek és élettelennek lennie, hiszen a gyülekezetek is élnek és fejlődnek. De ha bármilyen okból változtatunk, annak értelmét ismertetni kell a gyülekezettel, hogy ne keltsen zavart, hanem építsen. Az agendában lehetővé tett változtatokat tehát a lelkész ne cserélgesse önkényesen, hanem a gyülekezettel egyetértésben állapodjék meg egyik mellett, vagy határozzák meg, melyiket mikor használják. Egész egyházunk istentiszteleti közösségének és külső egységének fenntartása érdekében pedig feltétlenül szükséges, hogy ne változtassunk a közös és értékes ősi hagyományokon alapuló, sok tárgyaláson kialakított rendeken és szövegeken, hanem maradjunk meg az agendában adott keretek között, amelyek bővebb lehetőséget nyújtanak istentiszteleti életünk megújulására.

3. Az istentiszteleti élet külső rendjének eszközi jelentőségéből következik az is, hogy mint eszköz legyen alkalmas és kifejező. Ez azt jelenti, hogy legyen az istentisztelethez illő, de egyúttal a gyülekezet számára érthető is. Vonatkozik ez elsősorban az istentiszteleti helyre, a berendezés és felszerelés, valamint az ének és zene művészi színvonalára, de vonatkozik a gyülekezet és a lelkész magatartására is.

1. Az egyházi év

Az egyházi év a vasárnapok és ünnepek évszázadok folyamán kialakult rendje. Jelentősége az, hogy az evangélium üzenetét az üdvösség története rendjében egy egész évre szétbontja, és így szemléletessé teszi. Az egyházi év jellegzetessége érvényesül az istentisztelet változó részeiben és az igehirdetésben. De nem a vasárnapok jellegét prédikáljuk, hanem az üdvösségnek azokat a tényeit, amelyekre a vasárnapok emlékeztetnek.

Az egyházi év egyes ünnepeinek és szakaszainak a jellegzetességére emlékeztetnek a liturgikus színek. Használata nálunk is elterjedt. A színek a következők: 1. fehér a Krisztus-ünnepekre és az ezeket követő ünnepi időszakokra; 2. piros a Szentlélek és az egyház ünnepeire; 3. zöld az ünnep nélküli időszakokra; 4. lila adventre és böjtre; 5. fekete nagypéntekre és halottak emlékezetére. A fehér és a piros helyettesíthetik egymást, és a lila a feketét.

A vasárnapok száma vízkereszt és Szentháromság ünnepe után változik húsvét eltolódásai miatt. Mindkét esetben az utolsó vasárnapot tartjuk, a többi szükség szerint kiesik.

2. A templom és felszerelése

Az evangélikus istentisztelet lényeges része a gyülekezet közös igehallgatása, a keresztelés, az úrvacsora, a közös imádkozás és az éneklés. Ezért gondoskodunk arról, hogy az istentiszteleti helyiség egységbe foglalja a gyülekezetet, jó látási és hallási viszonyokat biztosítson (megvilágítás, akusztika, ülésrend); a keresztelők a gyülekezet szeme előtt legyen (de ne akadályozza az oltár használatát); az oltár alkalmas legyen úrvacsoravételre (oltárlap nagysága, az oltár hozzáférhetősége, a térdeplő biztonsága és nagy férőhelye), a szószék a gyülekezethez közel legyen, és biztosítsa a kihangzást (hangvető, hangszóró), legyen kellő hely orgona (harmónium) és énekkar számára.

Az oltár elhelyezésének és mellette a lelkész elhelyezkedésének teológiai háttérű jelképes értelme van. Ógyházi szokás felújítása az, hogy a lelkész az oltár mögött állva, a gyülekezettel szembefordulva végzi szolgálatát. Ez kifejezése annak, hogy a lelkész mint áldozópap Krisztus személyét megjelenítve (personam Christi gerente, in persona Christi) celebrálja a misét. Más – inkább protestáns – értelmezés szerint a középre helyezett úrasztala a gyülekezeti közösség kifejezője. Az oltár előtt a gyülekezet felőli oldalon álló lelkész azt jelképezi, hogy ő a gyülekezethez tartozik: a gyülekezet felé fordulva apostoli tisztségéből folyóan szól a gyülekezethez, az oltár felé fordulva pedig a gyülekezettel együtt imádkozva viszi Isten elé a közös kéréseket. Nincs olyan teológiai ok, amely miatt ettől az egyházunkban egységesen bevezetett rendtől eltérjünk, annál is inkább, mert a legtöbb templomunkban nem volna megfelelő térség ahhoz, hogy az oltárt a gyülekezet felé vigyük, vagy még egy oltárt állítsunk fel.

Az istentiszteleti helyiség és felszerelés kialakításánál a szakemberek bevonása rendszerint nem növeli a költségeket, mert az anyagok és lehetőségek célszerűbb kihasználását teszi lehetővé. A lelkész már az első lépéseknél forduljon tanácsért és engedélyért az illetékes hatóságokhoz.

Meglevő istentiszteleti helyiségeinket és felszerelésünket megbecsüljük azzal, hogy tisztán és rendben tartjuk, és otthonossá tesszük. Kicserélésük csak akkor indokolt, ha használhatatlanná váltak, vagy fejlődő ízlésünket bántják. A használaton kívül helyezett tárgyak megsemmisítése vagy elidegenítése előtt szakértő (az Országos Egyházi Gyűjteményi Tanács) megkérdezése szükséges.

Szimbólumok alkalmazásánál figyelembe kell venni, hogy azok az igehirdetés szemléltető eszközei. Jelbeszédünknek tehát egyszerűnek és érthetőnek kell lennie. A legegyszerűbb szimbólum jó megformálása is művészi feladat.

3. Az istentiszteleti ének és zene

Egyházunk közös istentiszteleti éneklésének hagyományos formája a koráléneklés, énekeskönyvünk és korálkönyvünk szerint. Gyülekezeteinket nevelni kell arra, hogy éneklésük szép és lendületes legyen. A gyülekezet számára még ismeretlen ének istentiszteleti használata feltételezi annak bemutatását és megtanítását, vele kapcsolatban tartalmának és dallami szépségének megvilágítását.

Egyházunk nem kötelezi a lelkészt éneklésre, de megengedi éneklését, ha megfelelő

képessége és képzettsége van.

Egyházunk az istentiszteleteken használja az orgonát (harmóniumot) a gyülekezeti éneklés kiegészítésére, és sajátos hagyományainak megfelelően műveli az egyházi zenét a gyülekezetek épülésére.

4. A lelkész és a gyülekezet istentiszteleti magatartása

Egyházunkban a lelkész és a gyülekezet istentiszteleti magatartására nézve kialakultak bizonyos szokások, amelyeknek megtartása nem törvényeskedés, hanem a jó rend kérdése.

A lelkész az istentiszteleti cselekményeknél lelkészségének (ordinációjának) jeleként viseli a hivatalos köntöst a fehér táblácskával, hozzá fekete öltözet és galléros fehér ing tartozik férfiaknál és nőknél egyformán. A hivatalos köntös állandó tartozéka a szabadban a főveg. Ha ezt viseli, fejhajtással köszön.

A lelkész az istentisztelet kezdetétől végéig a gyülekezettel együtt van. Szolgálatát állva végzi. Az oltár előtt a gyülekezet felé fordulva mondja az üdvözléseket, a gyülekezethez intézett felszólításokat, az igeolvasásokat, az igehirdetéseket és az áldásokat. Az oltári szolgálat többi részét az oltár felé fordulva végzi. Az oltár előtt jobbra fordul. Lelkészségének jeleként felemelt kézzel és keresztvetéssel mondja az áldást. Az áldáshoz szemmagasságig emeli kezét. Az áldást követő keresztvetést a test középvonalán és vállmagasságban végzi. A lelkész az úrvacsora szerzési igéinél a paténa és a kehely fölött, a házassági áldásnál a pár összekulcsolt kezei fölött a levegőben írja le a kereszt jelét. A keresztvetésnek Jézus Krisztus halálára emlékeztető jelképes értelme van. A kézrátétel egy személy esetén jobb kézzel, több személy esetén két kézzel történik.

A lelkészavatásban nem részesült egyháztag a lelkészség jeleit nem viselheti és nem alkalmazhatja. Az üdvözlést és áldást evangélikus szokás szerint többes szám első személyben, kérő formában mondja: „Áldjon meg minket...” és „...legyen mindnyájunkkal!”

A gyülekezet feláll azokhoz az igeolvasásokhoz, amelyeket a lelkész a hely pontos megjelölésével vezet be, továbbá a hitvalláshoz, az eskütételhez és az istentiszteletet lezáró áldáshoz, a gyónásnál a bűnvalláshoz és a feloldozáshoz. A gyülekezeti tagok térdelve veszik az úrvacsorát.

